

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ»

БАК ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 338.242

**ТЕХНОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ
КОРПОРАЦІЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державній установі «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Науковий керівник доктор економічних наук
САЛІХОВА Олена Борисівна,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України»,
провідний науковий співробітник відділу
інноваційної політики, економіки і організації
високих технологій.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
УМАНЦІВ Юрій Миколайович,
Київський національний торговельно-
економічний університет,
завідувач кафедри економічної теорії
та конкурентної політики,

кандидат економічних наук, доцент
ТКАЛЕНКО Світлана Іванівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний універси-
тет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри європейської інтеграції.

Захист відбудеться 13 квітня 2016 р. о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.239.01 Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» за адресою: 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» за адресою: 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

Автореферат розісланий 11 березня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. І. Левчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Успішне, конкурентоспроможне положення України на світовому ринку залежить від зусиль держави щодо вдосконалення національної економічної системи, вміння накопичувати і використовувати технологічний потенціал. Тож з метою вирішення поставлених завдань долучення економіки України до технологічного базису індустрії Заходу, зосередженого переважно у транснаціональних корпораціях (ТНК) розвинених країн, розглядається вітчизняними вченими як інструмент прискорення інноваційно-інвестиційних процесів.

Актуальність теми. Однак саме абсорбційна здатність України до імплементації зарубіжних технологій, а також спроможність уряду країни інтегрувати їх у національні завдання розвитку визначатимуть, чи стимулюватиметься за рахунок цього модернізація, чи – навпаки – продовжиться гальмування технологічного розвитку, деіндустріалізація країни, масове безробіття та інші проблеми.

Теоретичні і методологічні засади дослідження інвестиційних процесів, трансферу технологій, проблем модернізації виробництва та інноваційного розвитку в контексті діяльності ТНК знайшли відображення у працях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених. Питання реалізації технологічних ресурсів ТНК на зовнішніх ринках опрацьовували П. Баклі, Р. Вернон, М. Кассон, Р. Кейвз, К. Маскус, Е. Менсфілд, К. Саггі, Л. Уеллс, С. Хаймер. Ключові детермінанти та мотиви стратегій ТНК, що обумовлюють вибір механізмів трансферу технологій досліджували Й. Вальне, Дж. Даннінг, Й. Йохансон, Х.-Ч. Мун, А. Ругман; а результати для економіки приймаючих країн – К. Акамацу, С. Кумагаї, К. Коджими, Т. Озави. Ключові передумови ефективної імплементації іноземних технологій у національне господарство розкрили такі вчені: в частині нагромадження капіталу – С. Лалл і Р. Нарула; абсорбційної здатності до інновацій – В. Кохен і Д. Левінталь; національних інноваційних систем – Б.-А. Лундвалл і К. Фрімен.

Із представників української економічної науки пошуком шляхів розв'язання проблем структурної модернізації національного господарства, нарощування інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки в контексті глобальних економічних процесів, зокрема, залучення та імплементації іноземних технологій, займалися: О. Амоша, Ю. Бажал, О. Білорус, В. Геєць, В. Горбулін, Б. Кваснюк, І. Крючкова, О. Лапко, Ю. Макогон, І. Одотюк, О. Рогач, В. Рокоча, С. Сіденко, О. Саліхова, В. Соловійов, С. Ткаленко, Ю. Уманців, Л. Шинкарук.

Водночас масштаби залучення технологічних ресурсів зарубіжних ТНК та їхній вплив на модернізацію економіки України залишаються недостатньо висвітлені, а тому дискусійними. Це негативно позначається на прийнятті державних управлінських рішень у частині залучення технологічних ресурсів зарубіжних корпорацій, їх інтеграції у вирішення нагальних економічних питань, максимізації ефекту та мінімізації негативних наслідків для України. Необхідність створення наукового підґрунтя розбудови механізму управління щодо залучення технологій зарубіжних ТНК у національну економіку зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її цільову спрямованість і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики ДУ «Інститут економіки та прогнозування

НАН України»: «Імплементация високих технологій в економіку України» (державний реєстраційний № 0112U004938). Автор виявила вплив іноземних технологій на розвиток економіки України і розробила пропозиції щодо надання державної допомоги інвестиційним проектам і проектам з трансферу технологій. Дослідження також виконане згідно з тематикою науково-дослідної роботи Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України за темою: «Системно-стадіальна зміна цивілізаційної парадигми: прогнози, сценарії та механізми» (державний реєстраційний № 0111U002062). Автор визначила місце багатонаціональних корпорацій у створенні інноваційної продукції та технологій у світі й виділила основні новітні детермінанти формування їх інноваційних стратегій.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і методико-прикладних засад оцінки впливу технологічних ресурсів зарубіжних ТНК як одного з джерел активізації інноваційно-інвестиційних процесів економіки України в контексті міжнародного трансферу технологій та визначенні засадничих умов, які має забезпечити держава для успішного залучення іноземних технологій та посилення ефектів від їхньої імплементації у національні модернізаційні процеси.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати такі завдання:

- обґрунтувати роль транснаціональних корпорацій як головних суб'єктів інноваційного розвитку світової економіки; уточнити зміст поняття «технологічні ресурси ТНК»;
- розробити авторський методичний підхід для визначення місця та впливу технологічних ресурсів ТНК на інноваційно-інвестиційні процеси економіки країни, яка їх приймає, з метою виявлення динамічних змін і здійснення міжнародних порівнянь;
- визначити особливості еволюції зв'язку між надходженням технологічних ресурсів багатонаціональних корпорацій, залучених ключовими ринковими каналами та інноваційно-інвестиційними процесами приймаючої країни в контексті її технологічного розвитку, що дозволяє виявити існуючі передумови для отримання позитивних ефектів з метою запозичення цього досвіду в Україні;
- виявити характерні тенденції залучення технологічних ресурсів ТНК в Україну та їх вплив на інноваційно-інвестиційні процеси національної економіки і можливі загрози національній безпеці в економічній сфері;
- встановити детермінанти впливу на інноваційно-інвестиційні процеси економіки України в контексті залучення технологічних ресурсів ТНК через ключові ринкові канали;
- обґрунтувати передумови, які має створити держава для залучення передових технологій ТНК, посилення позитивних ефектів від їх імплементації в інноваційно-інвестиційних процесах економіки України;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення механізмів застосування технологічних ресурсів ТНК як джерела прискореної модернізації національної економіки, враховуючи обмеження глобального економічного регулювання та нові, євроінтеграційні, вектори зовнішньоекономічної політики України.

Об'єкт дослідження: залучення технологічних ресурсів ТНК як інструмент прискорення модернізаційних процесів економіки приймаючої країни.

Предмет дослідження: теоретичні та методико-прикладні аспекти впливу технологічних ресурсів ТНК у контексті їх міжнародного трансферу на інноваційно-інвестиційну динаміку приймаючої країни; механізми максимізації зисків і мінімізації ризиків від імплементації іноземних технологій у національну економіку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи: логіко-діалектичний – для визначення ролі іноземних технологій у технологічному розвитку країни, яка їх приймає; системний – для формування комплексу індикаторів інвестиційно-інноваційних процесів економіки та технологічних ресурсів ТНК, залучених за різними каналами, та економіко-математичний – для виявлення зв'язку між ними; порівняльний – для визначення здатності країни до освоєння передових технологій ТНК; статистичний – для виявлення тенденцій залучення в Україну іноземних технологій та оцінки їхнього місця у модернізаційних процесах розвитку економіки; аналізу та синтезу – для дослідження нормативно-правової бази у сфері державного управління залучення іноземних технологій у рамках реалізації в Україні інвестиційної політики та політики у сфері трансферу технологій; графічний – для наочної презентації результатів, отриманих у процесі дисертаційної роботи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо ефективного залучення і застосування технологічних ресурсів ТНК як одного з джерел інноваційно-інвестиційної модернізації економіки країни, яка їх приймає, зокрема:

вперше:

– запропоновано науково-методичний підхід щодо виявлення впливу технологічних ресурсів зарубіжних ТНК на модернізацію економіки приймаючої країни, в основі якого – система індикаторів інтерналізованих та екстерналізованих потоків технологій і визначення їхнього місця в інвестиційному (в частині валового нагромадження основного капіталу) та інноваційному (в частині створення доданої вартості) процесах; що дало змогу визначити динаміку та масштаб залучення іноземних технологій в Україну, виявити пов'язані з цим загрози національній безпеці в економічній сфері;

удосконалено:

– понятійний апарат, а саме запропоновано авторське визначення поняття «технологічні ресурси ТНК»: на відміну від чинних розробок у цій сфері авторська інтерпретація враховує методологічну позицію ОЕСР щодо ключових носіїв технологій, засади діяльності багатонаціональних підприємств і наслідки для приймаючої країни; це дозволило розширити наукове розуміння механізмів імплементації технологій багатонаціональних корпорацій у національний інноваційний розвиток;

– інструментарій оцінки взаємозв'язків між надходженням в Україну іноземних технологій та модернізацією вітчизняної економіки; запропонований підхід, на відміну від існуючих, містить економіко-математичні моделі, в основі яких – авторська система факторних ознак впливу технологій ТНК, залучених ринковими каналами, на інноваційно-інвестиційні процеси; виявлено, що найвпливовішим механізмом є імпорт капітальних товарів;

– механізми державного впливу на процес залучення та імплементації зарубіжних технологій у розвиток економіки України у контексті підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, які включають забезпечення комплементарності державної підтримки інвестиційних проектів і проектів з трансферу іноземних технологій в

Україну, що, на відміну від існуючої практики, дозволить оптимізувати зусилля держави із залучення та інтеграції передових технологій ТНК у реалізацію національних завдань розвитку;

набули подальшого розвитку:

– наукове розуміння місця транснаціональних корпорацій в інноваційному розвитку світової економіки та ролі їх технологічних ресурсів у прискоренні модернізаційних трансформацій економіки приймаючої країни; це дозволило обґрунтувати необхідність посилення управлінської функції держави та формування політики, яка визначить принципи співпраці з великими корпораціями;

– підхід до визначення еволюції зв'язку між потоками технологічних ресурсів ТНК та інноваційно-інвестиційними процесами приймаючої країни в контексті її технологічного розвитку; отримані результати дозволили виявити характерні особливості окремих етапів технологічного розвитку та обґрунтувати тезу, що заходи державної політики щодо залучення іноземних технологій мають відповідати рівню розвитку національних рамкових умов створених для інновацій і супроводжуватися відповідним макроекономічним середовищем;

– уявлення про тенденції залучення технологій багатонаціональних корпорацій та інноваційно-інвестиційні процеси в Україні; встановлено, що ТНК, використовуючи інтерналізовані канали трансферу технологій, постійно постачають засоби виробництва, більшість з яких не є втіленням передових технологій, що загрожує подальшим інноваційно-інвестиційним процесам; тому розроблення державної стратегії щодо залучення іноземних технологій у вирішення завдань національного інноваційного розвитку стане каталізатором модернізаційних процесів в Україні;

– концептуальні засади розбудови механізмів державного управління залучення технологічних ресурсів транснаціональних корпорацій у національну економіку, що дозволило на основі поліаспектного підходу визначити передумови, які має створити держава для збільшення ефекту від їх імплементації у модернізаційні процеси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення і висновки мають прикладну цінність для виконання завдань, пов'язаних із залученням технологічних ресурсів ТНК у процес нагромадження основного капіталу та створення доданої вартості в контексті інноваційно-інвестиційної модернізації національної економіки.

Наукові розробки автора використані при підготовці низки науково-аналітичних матеріалів ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (довідка № 135–9/871 від 31.12.2015), які доведено до відома державних установ та організацій:

– «Залучення іноземних технологій в Україну та механізми подолання загроз національній безпеці в економічній сфері» № 135-13/337 від 26.05.2015 р., матеріали спрямовані в Раду національної безпеки і оборони України (авторський внесок – запропоновані індикатори інвестиційно-інноваційної модернізації економіки країни під впливом іноземних технологій у контексті виявлення загроз національній економіці та механізмів їх подолання). Практичне застосування підтверджено листом РНБОУ № 2769/14623 від 06.10.2015 р.;

– «Щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ввезення в Україну іноземних технологій» № 135-13/615 від 02.10.2015 р., матеріали спрямовані

до Департаменту інноваційної діяльності та трансферу технологій Міністерства освіти і науки України (авторський внесок – пропозиції щодо вдосконалення Закону «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» у частині закупівлі технологій, яка відбувається за бюджетні кошти, та державної підтримки проектів зі створення вітчизняних високотехнологічних виробництв). Практичне застосування підтверджено листом Міністерства освіти і науки України № 19/2-87-15 від 29.10.2015 р.;

– Пропозиції щодо прискороного технологічного розвитку промисловості в умовах глобалізації економіки (у рамках СОТ та євроінтеграції), а також формування механізму інвестиційного забезпечення, незалежного від технологічних ресурсів ТНК, надані Інституту законодавства Верховної Ради України в рамках заходів, спрямованих на подальший розвиток законодавчого забезпечення розбудови реального сектора економіки України (авторський внесок – рекомендації щодо прискороного технологічного розвитку промисловості України в умовах глобалізації (в рамках СОТ та євроінтеграції); проаналізовано особливості стратегій технологічного розвитку Республіки Корея). Практичне застосування підтверджено листом Інституту законодавства Верховної Ради України № 22/405-1-18 від 01.07.2015 р.

Результати дослідження використано в діяльності Управління зовнішніх відносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації (№ 864-10/01-10-06 від 15.09.2013 р.) при розробленні і виконанні комплексних та цільових програм розвитку зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності; для відділу інновацій корпорації «Артеріум» запропонована модель формування витрат на інноваційну діяльність для компаній фармацевтичної промисловості (№ 05/2969 від 28.11.2013 р.).

Окрім того, результати дослідження також використані у Тернопільському національному економічному університеті при розробленні навчально-методичних матеріалів та викладанні курсів «Міжнародний менеджмент», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» (довідка № 126-06/2051 від 04.10.2013 р.), а також у навчальному процесі Тернопільського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом при формуванні робочих програм і викладанні дисциплін «Управління міжнародним бізнесом» (довідка № 83 від 27.09.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження отримані автором самостійно і знайшли відображення у надрукованих працях. Особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві, наведено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та висновки проведеного дослідження були оприлюднені автором на 8 міжнародних та українських науково-практичних семінарах і конференціях: «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2010 р.); «Управління інноваційними процесами в Україні: проблеми, перспективи, ризики» (м. Львів, 2010 р.); «Актуальні питання теорії і практики менеджменту» (м. Луганськ, 2011 р.); «Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.); «Національні економічні стратегії розвитку в економічному середовищі» (м. Київ, 2013 р.); «Розвиток економічних відносин суб'єктів господарювання у посткризовий період: прогнози і перспективи» (м. Київ, 2012 р.); «Економічний і соціальний розвиток України ХХІ ст.: на-

ціональна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Національні економічні стратегії розвитку у глобальному середовищі» (м. Київ, 2013 р.), «Економічні аспекти розвитку держави: стан, проблеми, перспективи» (м. Хмельницький, 2014 р.), а також «круглий стіл» Інституту законодавства Верховної Ради України в рамках заходів, спрямованих на подальший розвиток законодавчого забезпечення розбудови реального сектора економіки України (м. Київ, 2015 р.)

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 19 наукових праць, у тому числі 9 публікацій у наукових періодичних фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 2 – у наукових фахових виданнях України, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах, 8 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Основна частина роботи становить 168 сторінок. Робота містить 16 таблиць і 30 рисунків на 33 сторінках, 10 додатків, які представлені на 35 сторінках. Список використаних джерел налічує 177 найменувань та охоплює 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі – **«Концептуальні засади розвитку трансферу технологій транснаціональних корпорацій та їх вплив на економіку приймаючих країн»** – узагальнено теоретичні підходи до розуміння місця ТНК в інноваційному розвитку світової економіки, ролі їх технологічних ресурсів як основного джерела трансферу технологій та прискореної модернізації економіки приймаючої країни; подано авторську інтерпретацію поняття «технологічні ресурси транснаціональних корпорацій»; проаналізовано та систематизовано існуючі погляди, підходи і концепції щодо вибору механізму передачі технологій багатонаціональними корпораціями на зовнішні ринки.

Основна логіка здійсненої наукової роботи представлена на рисунку 1.

Встановлено, що нині ТНК є ключовими суб'єктами інноваційного розвитку світової економіки, ключовим джерелом трансферу технологій та прискореної модернізації приймаючої країни. Вони створюють, володіють та контролюють 80% інновацій у світі, і 80% глобальних платежів за міжнародну передачу технологій здійснюються з дочірніх підрозділів до материнських компаній; на ТНК припадає близько половини загальносвітових витрат на дослідження і розробки (ДіР) і понад дві третини світових ДіР належать бізнес-сектору.

На основі аналізу теоретичних підходів щодо сутності поняття «технологічні ресурси» і, враховуючи позицію методологів ОЕСР стосовно носіїв технологій, мети діяльності багатонаціональної корпорації та наслідків для приймаючої країни, термін «технологічні ресурси ТНК» автор визначила як сукупність усіх носіїв технологій, до яких належать: кваліфікований персонал; охоронні документи на об'єкти інтелектуальної власності; засоби виробництва, що накопичуються і поширюються корпорацією в умовах глобалізації з метою підвищення ефективності бізнес-процесів та чинять вплив на інноваційно-інвестиційну модернізацію економіки приймаючої країни. Міжнародний трансфер технологій відбувається ринковими та неринковими каналами.

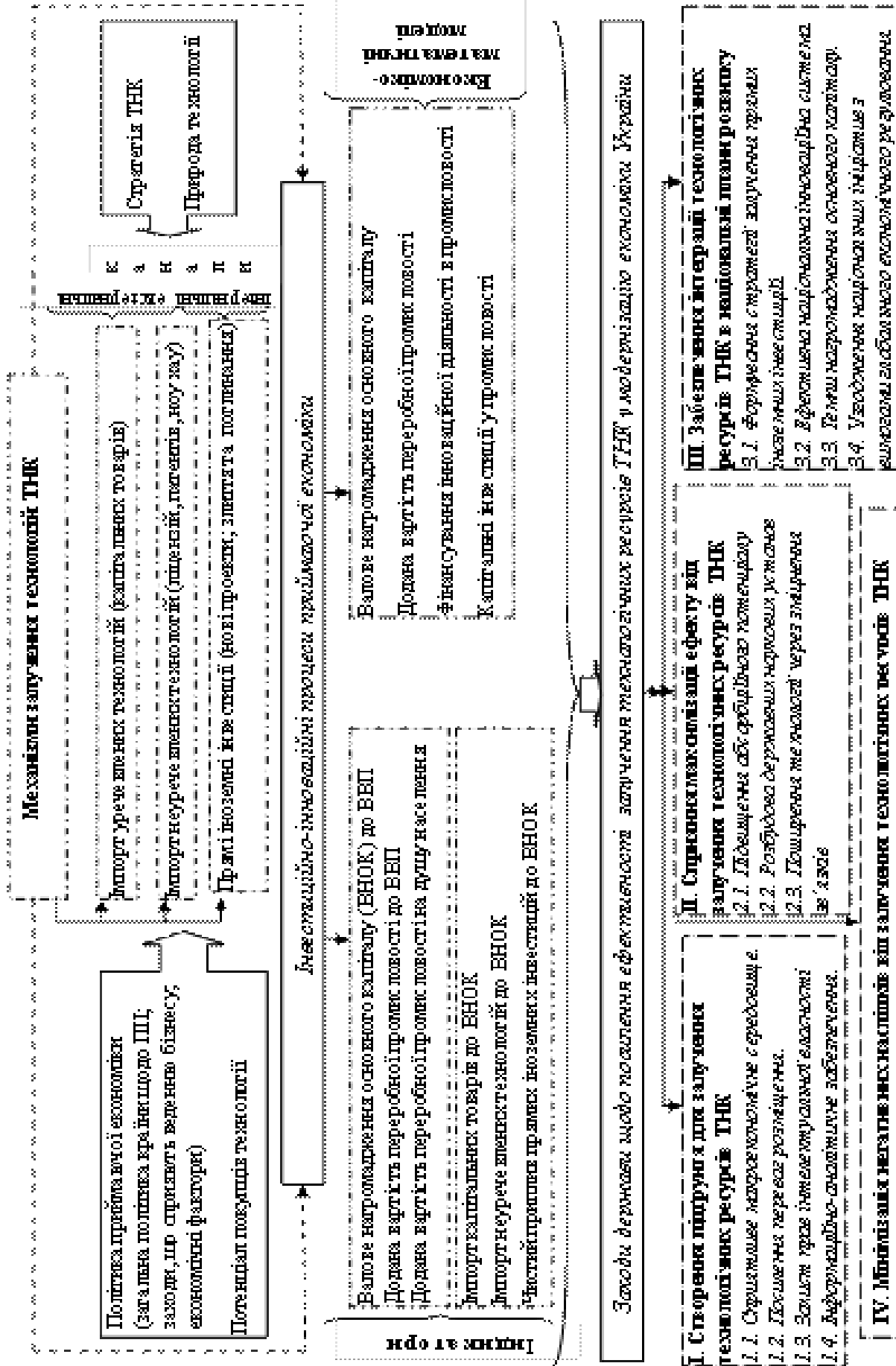

Рис. 1 Концептуальна схема дослідження

Встановлено, що ТНК при виході на зовнішні ринки надають перевагу ринковим каналам передачі своїх технологічних ресурсів: *інтерналізованим* – через прямі іноземні інвестиції (ПІІ) у межах структури корпорації та *екстерналізованим* – через експорт організаціям, які не належать до структури корпорації у вигляді уречевлених технологій (засоби виробництва) та неуречевлених (ліцензії і патенти). Такий носій технологій, як персонал, ринковими каналами не передається, але, як правило, їх супроводжує. Обґрунтовано, що вибір механізмів трансферу технологій ТНК інтерналізованими та екстерналізованими каналами залежить від: 1) природи технології, що передається, її комплексності, новизни, швидкості зміни, складності; 2) корпорації як продавця технології, зокрема від її розміру, мотивації та обраної стратегії, досвіду; 3) країни-покупця, зокрема, політики щодо залучення ресурсів ТНК, рівня захисту прав інтелектуальної власності, умов ведення бізнесу, макроекономічних параметрів; 4) компанії-покупця, зокрема, навичок її персоналу, інноваційного та технологічного потенціалу, зусиль з розвитку останнього.

У результаті аналізу концепцій технологічного розвитку країн, що розвиваються, встановлено, що країна – реципієнт технологій, висуваючи вимоги до транснаціональної корпорації, сприяє скороченню часового періоду нарощення технологічного потенціалу та виробництва високотехнологічного продукту. Доведено, що технологічні ресурси ТНК за таких умов стають джерелом міжстадійного розвитку національної економіки.

Вплив технологій ТНК на модернізаційні процеси економіки приймаючої країни залежать від абсорбційної здатності країни до інновацій. В основі її посилення – нарощування інвестицій в основний капітал, здійснення ДіР, збільшення якості кадрового потенціалу, що забезпечується цілеспрямованими заходами держави.

У другому розділі – **«Технологічні ресурси транснаціональних корпорацій як джерело інноваційно-інвестиційного розвитку економіки приймаючої країни»** – запропоновано науково-методичний підхід до виявлення впливу технологічних ресурсів зарубіжних ТНК на модернізацію економіки приймаючої країни і визначення їхнього місця в інноваційно-інвестиційних процесах; оцінено динаміку та масштаб залучення іноземних технологій в Україну, виявлено пов'язані з цим загрози національній безпеці в економічній сфері. Обґрунтовано, що одночасний аналіз ключових механізмів трансферу технологій ТНК виявляє рівень «технологомісткості» ПІІ та оцінює їхній вплив на інноваційно-інвестиційні процеси приймаючої країни, основним рушієм яких є нагромадження основного капіталу, а результативністю – додана вартість переробної промисловості. У рамках авторського інструментарію дослідження як індикатор інвестиційної модернізації економіки країни обрано валове нагромадження основного капіталу (ВНОК), зважене на ВВП, що характеризує інвестиційні процеси на інноваційних засадах або, іншими словами, показник здатності країни до розвитку.

Індикаторами місця іноземних технологій в модернізації економіки в інвестиційних процесах визначено співвідношення:

- чистий приплив прямих іноземних інвестицій у ВНОК – $PII/VНОК$;
- імпорт капітальних товарів у ВНОК – $I_m_{KT}/VНОК$;
- імпорт неуречевлених технологій (плата за використання інтелектуальної власності) у ВНОК – $I_m_T/VНОК$.

Як індикатор інноваційної модернізації економіки країни обрано:

- додану вартість переробної промисловості, зважену на ВВП ($ДВ\_ПП/ВВП$);
- додану вартість переробної промисловості на душу населення ($ДВ\_ПП$ на душу населення).

У результаті аналізу встановлено, що імпорт капітальних товарів протягом тривалого часу становив понад 60% ВНОК (рис. 2).

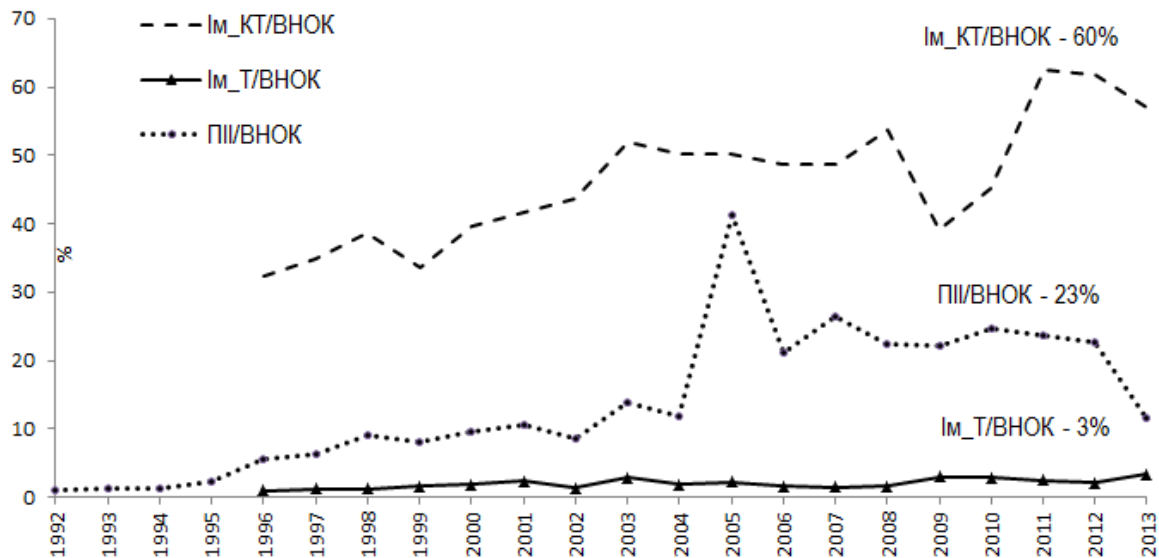

Рис. 2. Динаміка залучення іноземних технологій у процеси модернізації економіки України 1992–2013 рр.

Джерело: складено автором за даними Світового банку та Статистичного відділу ООН.

Доведено, що через неможливість задовольнити внутрішній попит на засоби виробництва за рахунок вітчизняної пропозиції економіка України стає залежною від імпорту, який загрожує подальшим інноваційно-інвестиційним процесам. Виявлено, що протягом 2003–2008 рр. частка високотехнологічних капітальних товарів в Україні становила 16,5%. Кризові явища змінили тенденцію: низький платоспроможний попит, поступове закриття російського ринку спричинили падіння показника до 9,2%.

Імпорт іноземних неуречевлених технологій, зважений на ВНОК, в Україні протягом 2001–2013 рр. становив близько 3%. Обґрунтовано, що незначні масштаби залучення технологій цим каналом разом із ПІ корпорацій розвинених країн обумовлені низькою абсорбційною здатністю України до інновацій і вимагають додаткових високих витрат на їх імплементацію.

Співвідношення ПІ до ВНОК постійно зростає і за результатами 2013 р. становило 23%, що свідчить про поступове потрапляння економіки у залежність від ТНК. Республіка Корея, наприклад, під час модернізації економіки надала перевагу стратегії автономії від ТНК. Встановлено, що максимальне значення цього показника становило 10–11% під час нафтової кризи 1973 р. та фінансової кризи у 1999 р. Порівняння з Республікою Корея обумовлене тим, що ця держава за відносно короткий термін одержала статус країни з високим рівнем розвитку, а структура її економіки на початку реформ була подібною до структури економіки України.

Проаналізувавши структуру ПІІ (акціонерний капітал) в Україні за видами економічної діяльності, встановлено, що на початку 2000-х років близько 20% ПІІ залучали у машинобудування, а за підсумками 2013 р. – 8%. Це свідчить як про відсутність мотивації у ТНК вкладати кошти у цю галузь, так і про недостатні заходи держави щодо стимулювання залучення іноземного капіталу у розбудову машинобудування як локомотива модернізаційних процесів.

Дослідження виявило, що у 1992 р. співвідношення доданої вартості переробної промисловості (*ДВ_ПІІ*) на душу населення в Україні становило 634 дол. США, а до 2000 р. воно скоротилося у 6 разів, впавши на своє «дно» – 103,7 дол. США.

Результати аналізу показали, що фінансова криза повернула економіку України на шлях «демодернізації» та деіндустріалізації. Зменшення ВНОК призвело до того, що протягом 2009–2013 рр. його частка у ВВП впала нижче рівня початку 1990-х років, зупинившись на 18%. Водночас у 2013 р. частка доданої вартості переробної промисловості у ВВП зменшилася до 13,7%, а співвідношення цього показника на душу населення – до 466,3 дол. США.

Розраховано, що середньорічні темпи зростання ВНОК України протягом 2000–2013 рр. становили 3,8%, а внаслідок цього середньорічні темпи зростання доданої вартості в переробній промисловості – 5,5%, а ВВП – 4,2%. Такі темпи є вкрай низькими для модернізаційних змін і подальшого технологічного розвитку. Для порівняння, Республіка Корея на етапі технологічного навчання (1962–1979 рр.) забезпечила середньорічні темпи зростання ВНОК у 17,4%, при цьому зростання доданої вартості у переробній промисловості становило 18,5%, а ВВП – 9,7%.

Для визначення важелів впливу на показники інноваційно-інвестиційних процесів економіки України в контексті залучення технологій ТНК за ключовими ринковими каналами розроблено комплекс економіко-математичних моделей: 1) валового нагромадження основного капіталу; 2) доданої вартості переробної промисловості; 3) фінансування інноваційної діяльності в промисловості; 4) капітальних інвестицій у промисловості.

Результати економіко-математичного моделювання, визначення їх детермінантів за допомогою застосування кореляційно-регресійного аналізу дали підґрунтя стверджувати про наявність прямої залежності між залученням технологій ТНК та інноваційно-інвестиційними процесами в Україні. Авторська система факторних ознак дозволила виявити найвпливовіший механізм трансферу технологічних ресурсів в Україну – імпорт капітальних товарів.

На основі аналізу зв'язку між залученими технологічними активами транснаціональних корпорацій та інноваційно-інвестиційними процесами в Україні виявлено, що для нашої країни характерні тенденції, які спостерігалися у Республіці Корея на початкових етапах технологічного розвитку. Для цього автор здійснила кореляційний аналіз, побудувала матрицю коефіцієнтів парної кореляції (табл. 1).

Встановлено, що: 1) іноземні інвестиції та імпорт капітальних товарів в Україну мають дуже тісний зв'язок із ВНОК та створенням доданої вартості у переробній промисловості ($r=0,8-0,9$), що свідчить про вплив технологій ТНК на інноваційно-інвестиційні процеси і високий рівень залежності економіки України від зарубіжних ресурсів, у числі яких – іноземні інвестиції; 2) кореляційного зв'язку ПІІ з

потоками патентів та ліцензій в Україну немає ($r=0,498$) (див. табл. 1, паралель II), і це пов'язано з тим, що Україна має низьку абсорбційну здатність, подібну до періоду технологічного навчання Республіки Корея (див. табл. 1, паралель II). Зазначене ускладнює застосування неуречевлених технологій, отриманих через прямі іноземні інвестиції; 3) зв'язок ПІІ з імпортом капітальних товарів дуже щільний ($r=0,853$). Надходження ПІІ в Україну супроводжується засобами виробництва, проте не високотехнологічними; 4) кореляційний зв'язок теперішнього імпорту капітальних товарів і придбання патентів та ліцензій Україною аналогічний тому, що був характерним для початкового етапу індустріалізації Республіки Корея (див. паралель I, табл. 1).

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів парної кореляції (r) показників залучення іноземних технологій та модернізації економіки Республіки Корея та України

		Республіка Корея				Україна 2000–2013 рр.				
		ПІІ	Ім Т	ВНОК	ДВ ПІІ	ПІІ	Ім Т	ВНОК	ДВ ПІІ	
Технологічне навчання	Ім_КТ	0,547	0,642	0,966	0,994	I	0,853	0,684	0,976	0,931
	ПІІ		0,204					0,403		
1960–1970-ті роки	Ім Т	0,547	0,660	0,647	0,994	III	0,853	0,673	0,610	0,983
	ВНОК									
Технологічне наздоганяння	Ім_КТ	0,565	0,961	0,980	0,992	I	0,853	0,684	0,976	0,931
	ПІІ		0,497	0,431	0,549			II	0,498	0,878
1980–1990-ті роки	Ім Т	0,565	0,961	0,928	0,967	III	0,853	0,673	0,610	0,983
	ВНОК							0,985		
Креативні технологічні інновації	Ім_КТ	0,519	0,911	0,974	0,981	I	0,853	0,684	0,976	0,931
	ПІІ		0,656	0,428	0,527			II	0,498	0,878
2000-ні роки	Ім Т	0,519	0,911	0,858	0,904	III	0,853	0,673	0,610	0,983
	ВНОК							0,984		

Джерело: складено автором за даними Світового банку.

Визначені особливості еволюції зв'язку між надходженням технологічних ресурсів ТНК ключовими ринковими каналами та інвестиційно-інноваційними процесами приймаючої країни в контексті її технологічного розвитку (на прикладі Республіки Корея) дозволили визначити передумови отриманих ефектів з метою запозичення цього досвіду Україною.

Обґрунтовано, що зарубіжні технології стають джерелом модернізаційних процесів економіки за умов цілеспрямованої політики уряду приймаючої країни на їх використання для виконання національних завдань розвитку. Технології, залучені в Україну за різними каналами протягом 1992–2013 рр., не забезпечили нарощування національного технологічного потенціалу через відсутність державної стратегії щодо їх залучення та інтеграції у вітчизняну економіку.

У третьому розділі – «Шляхи підвищення результативності залучення технологічних ресурсів транснаціональних корпорацій в Україну» – запропоновано концептуальні засади розбудови механізмів державного управління залучення технологічних ресурсів ТНК у національну економіку: на базі поліаспектного підходу визначено передумови, які має створити держава для збільшення позитивних ефектів від їх імплементації у модернізаційні процеси;

запропоновано шляхи вдосконалення механізмів державного впливу на процес залучення та імплементації зарубіжних технологій з метою активізації модернізаційних процесів економіки України у контексті підписання Угоди про асоціацію України з ЄС.

Пропозиції щодо розбудови механізму державного управління залучення технологій ТНК потребують створення відповідних умов, які можливо досягнути за допомогою розв'язання таких чотирьох блоків проблем, як: 1) створення підґрунтя для залучення технологічних ресурсів зарубіжних корпорацій; 2) їх інтеграція у національні плани розвитку; 3) максимізація позитивних ефектів від залучення іноземних технологій; 4) мінімізація негативних наслідків від залучення технологічних ресурсів ТНК.

Аналіз показав, що окремі чинні положення нормативно-правової бази в частині залучення та імплементації технологій ТНК потребують вдосконалення. У Законі України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» № 5205-VI від 06.09.2012 р. необхідно скоригувати перелік пріоритетних галузей, сфокусувавшись на тих, які сприяють підвищенню ефективності економічної системи та національної безпеки.

Основною метою законодавчого регулювання залучення технологій ТНК в Україну є модернізація національних підприємств і створення нових на основі зарубіжних технологій з метою виробництва продукції з високою доданою вартістю. Обґрунтовано, що поряд із застосуванням іноземних технологій необхідно стимулювати створення власних корпорацій, які стануть основними виробниками високотехнологічної продукції.

Доведено, що Методичні рекомендації з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, потребують вдосконалень: у частині характеристики продукції варто зазначати інформацію про відповідність вимогам технічних регламентів продукції, уведеної в обіг, поставленої на ринок або введеної в експлуатацію відповідно до інвестиційного проекту; в частині надання інформації про організацію виробничого процесу необхідно доповнити вимоги щодо надання інформації стосовно: 1) чи супроводжуються інвестиції трансфером технологій і технологічними інноваціями; 2) які ефекти має імплементація цих технологій; 3) перспективи здійснення досліджень і розробок із застосуванням науково-технологічного та інноваційного потенціалу України.

У контексті підписання угоди про асоціацію з ЄС рекомендовано запровадити в Україні систему вимог і стимулів для зарубіжних корпорацій, що не суперечать правилам СОТ. До вимог належать: 1) здійснення компанією в Україні певної частини ДіР із залученням вітчизняних наукових установ чи окремих фахівців; 2) створення складального виробництва за умови одночасної організації на території України виробництва проміжних товарів; 3) збереження за вітчизняними інвесторами частки акціонерного капіталу; 4) наймання всередині країни певної кількості інженерно-технічного персоналу.

До стимулів належать: 1) надання субсидій підприємствам з метою відшкодування витрат на організацію бізнесу (виробництво капітальних та проміжних товарів); з метою відшкодування частини вартості підготовки, підвищення кваліфікації працівників; для відшкодування частини вартості придбаних основних засобів і

програмного забезпечення; зменшення витрат на реалізацію заходів з енергозбереження, участі в програмах реалізації інноваційних технологій «зеленого зростання»; 2) *стимулювання нових інвестиційних проектів у рамках залучення ПІІ*: а) запровадити «Перелік товарів для заохочення іноземних інвестицій», який містить конкретні номенклатурні позиції продукції промисловості у напрямках, визначених в Україні пріоритетними, і є необхідними для забезпечення безперебійної роботи вітчизняної промисловості, посилення конкурентоспроможності, оборони та безпеки держави; б) визначити території, найпридатніші для виробництва товарів з переліку; в) законодавчо закріпити за визначеними територіями статус «території іноземних інвестицій» зі встановленням для інвесторів податкових преференцій.

Обґрунтовано необхідність надання державної підтримки виробництвам, що мають досягнути відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації.

Оскільки в Україні державну політику щодо залучення технологічних ресурсів ТНК формують дві установи – Міністерство економічного розвитку і торгівлі (економічну, інвестиційну, промислову) та Міністерство освіти і науки України (інноваційну у сфері трансферу технологій), доцільно оптимізувати їх зусилля та гармонізувати діяльність щодо відбору проектів та технологій стосовно отримання державної підтримки.

Щоб мінімізувати ризики від залучення технологій ТНК в Україну, необхідно ратифікувати Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств, відповідно до яких вони повинні: 1) забезпечувати відповідність своєї діяльності науково-технічній політиці країни, де функціонують; 2) якщо доцільно, впроваджувати передачу технологій, забезпечуючи захист прав інтелектуальної власності; 3) сприяти науково-технічному розвитку приймаючих країн для задоволення потреб місцевого ринку, залучаючи персонал цієї держави; 4) здійснювати передачу технологій з перспективою довготривалого розвитку країни-отримувача.

Виконання запропонованих у роботі ініціатив сприятиме створенню підґрунтя для використання технологічних ресурсів ТНК як додаткового джерела модернізації економіки України.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання: обґрунтування теоретичних і методико-прикладних засад оцінки впливу технологічних ресурсів ТНК як одного з джерел інноваційно-інвестиційної модернізації економіки України і розроблено рекомендації щодо збільшення ефектів від залучення іноземних технологій у національні плани розвитку.

1. Транснаціональні корпорації розвинених країн, акумулюючи передові технології, є ключовими суб'єктами інноваційного розвитку світової економіки та джерелом трансферу технологій. Оскільки їм належить близько половини загальносвітових витрат на ДіР і понад 80% глобальних роялті за міжнародну передачу технологій здійснюються з дочірніх фірм до материнських компаній, для багатьох країн залучення технологічних ресурсів ТНК є альтернативою ендогенному науково-технічному прогресу і каталізатором інноваційно-інвестиційних процесів.

2. Авторське поняття «технологічні ресурси ТНК» базується на концептуальних засадах діяльності багатонаціональних корпорацій, методологічній позиції ОЕСР щодо носіїв технологій та їх міжнародного трансферу, наслідків для економіки приймаючої країни. Запропоновано інтерпретувати термін «технологічні ресурси ТНК» як сукупність кваліфікованого персоналу, охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності й засоби виробництва, що використовуються корпорацією для підвищення ефективності її бізнес-процесу в умовах глобалізації та чинять вплив на інноваційно-інвестиційну динаміку економіки приймаючої країни. ТНК передають технології переважно ринковими каналами (інтерналізованими та екстерналізованими), тому проведення моніторингу їх діяльності дозволяє оцінити масштаб та наслідки для національної економіки.

3. Для оцінки місця технологічних ресурсів зарубіжних ТНК у модернізації економіки приймаючої країни розроблено науково-методичний підхід, в основі якого система індикаторів: відношення ВНОК до ВВП – як індикатор інвестиційних процесів, що характеризує здатність країни до розвитку; співвідношення чистого припливу ПІІ, імпорту капітальних товарів та неуречевлених технологій до ВНОК – як показники визначення місця іноземних технологій в інвестиційних процесах, що відбуваються на інноваційних засадах; частка доданої вартості переробної промисловості до ВВП та додана вартість переробної промисловості на душу населення – як індикатори результативності інноваційного процесу. Їх застосування дозволяє визначити тенденції залучення іноземних технологій у модернізаційних процесах та здійснити міжнародні порівняння.

4. Взаємодія потоків технологічних ресурсів ТНК та динаміка інноваційно-інвестиційних процесів приймаючої країни в контексті її технологічного розвитку характеризується еволюційними змінами. Кореляційний зв'язок між ПІІ та імпортом неуречевлених технологій на початковому етапі технологічного навчання практично відсутній, стає помітним на стадії технологічного наздоганяння та є дуже щільним на етапі креативних технологічних інновацій. Такі зміни обґрунтовані тим, що використання ліцензування як інструменту доступу до міжнародного банку знань ТНК безпосередньо пов'язано з рівнем доходів і ступенем технологічного розвитку приймаючої економіки. Ступінь залежності динаміки ВНОК і доданої вартості переробної промисловості приймаючої країни від потоків неуречевлених технологій змінюється: низький показник щільності зв'язку початкової стадії модернізації зростає у період технологічного наздоганяння та зменшується на етапі креативних інновацій, що обумовлено нарощуванням національного технологічного потенціалу та перетворенням його на головне джерело модернізації економіки.

5. Залучення технологічних ресурсів ТНК в Україну за ключовими ринковими каналами характеризуються висхідним трендом: імпорт неуречевлених технологій в Україну збільшився з 2001 р. до 2008 р. у чотири рази і становив 750 млн дол. США. Постачання капітальних товарів з 2000 р. стрімко зростали, досягнувши 12 млрд дол. США у 2008 р. Фінансова криза спричинила зменшення обсягів, проте не змінила тренд. Темпи зростання припливу ПІІ в Україну з 2003 р. були незначними, поступово наблизилися до обсягів імпорту засобів виробництва. У 2005 р. з продажем «Криворіжсталі», обсяги цих двох каналів у вартісному вимірі майже зрівнялися, що свідчить про їх тісний зв'язок і високу ймовірність того, що транснаціона-

льні корпорації здійснюють ПІІ в Україну переважно у вигляді майна – засобів виробництва, що вносяться до статутного капіталу господарюючих суб'єктів як іноземні інвестиції.

6. Індикатор здатності України до розвитку (ВНОК до ВВП) є вкрай низьким – за підсумками 2013 р. він становив 18%, що свідчить про неспроможність економіки забезпечити форсовану модернізацію та перейти на новий етап технологічного розвитку. Імпорт капітальних товарів (60% у ВНОК) в Україну, які переважно не є втіленням передових технологій, виявив значну залежність розвитку економіки від іноземних технологій. Показник залучення ПІІ у ВНОК є високим – 23%, проте скорочення частки ПІІ у машинобудуванні означає, з одного боку, залежність економіки України від прямих іноземних інвестицій, з іншого – відсутність мотивації у багатонаціональних підприємств вкладати кошти у цю галузь і свідчить про недостатні заходи держави щодо залучення коштів іноземних інвесторів у розбудову машинобудування як локомотива модернізаційних процесів.

7. Показник інноваційної модернізації України – частка доданої вартості переробної промисловості у ВВП, а також додана вартість переробної промисловості на душу населення починаючи з 1992 р. стрімко скорочується. Такі тенденції обумовлені деіндустріалізацією національної економіки і є наслідком залежності України від імпорту засобів виробництва, нестачі ПІІ у високотехнологічних сферах діяльності та низької абсорбційної здатності індустрії до технологічних інновацій. Відсутність чіткої позиції держави щодо місця технологічних ресурсів ТНК у розвитку економіки відкинула Україну на технологічний рівень, на якому Республіка Корея перебувала на початку реформ 1960-х років.

8. На основі проведення емпіричних досліджень встановлено детермінанти впливу на інноваційно-інвестиційні процеси економіки України в контексті залучення технологічних ресурсів ТНК через ключові ринкові механізми. Виявлено, що імпорт капітальних товарів є ключовим серед каналів передачі технологій і впливає на такі показники: фінансування інноваційної діяльності і капітальні інвестиції у промисловості; валове нагромадження основного капіталу та додану вартість. Отримані результати обумовлюють необхідність нарощування національного науково-технологічного потенціалу через розбудову вітчизняних корпорацій, спроможні створювати та впроваджувати складні технології.

9. Технологічні ресурси транснаціональних корпорацій є джерелом модернізації національної економіки не завдяки вільному доступу на внутрішній ринок, а за умов їх спрямування урядами країн для виконання національних завдань. Зазначено про необхідність посилення управлінської функції держави та формування політики, що визначить принципи співпраці з великими корпораціями. Держава повинна створити засадничі умови для розв'язання чотирьох блоків проблем: створення підґрунтя для залучення технологічних ресурсів ТНК; інтеграції цих ресурсів у національні процеси розвитку; максимізації позитивних ефектів від їх залучення; мінімізації негативних наслідків. Для активізації припливу технологій в Україну слід запровадити низку вимог і стимулів, які не суперечать вимогам СОТ. Для зменшення ризиків від залучення технологій ТНК в Україну необхідно ратифікувати Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств, від-

повідно до яких потрібно дотримуватися правил та поведінки, що відповідають та сприяють науково-технічній політиці країни, де вони функціонують.

10. Підписання Угоди про асоціацію України з ЄС потребує вдосконалення нормативно-правової бази щодо надання державної підтримки інвестиційним проектам та трансферу іноземних технологій в Україну. В першу чергу необхідно скоригувати перелік пріоритетних галузей, сфокусувавшись на тих, які забезпечують модернізацію економіки, створення високої доданої вартості та нових робочих місць. Удосконалення потребують Методичні рекомендації з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, а також купівлі технологій за бюджетні кошти. Доцільно об'єднати зусилля двох установ, які формують та реалізують політику щодо залучення технологічних ресурсів ТНК, – Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Міністерства освіти і науки України в частині здійснення комPLEMENTАРНИХ заходів з відбору проектів і технологій, яким надається державна підтримка.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бак Г.А. Инновационные стратегии транснациональных корпораций в отдельных секторах мирового хозяйства / Г.А. Бак // Креативная экономика. – 2013. – № 7(79). – С. 48–52; № 8(80) – С. 31–38. (Росія).

2. Бак Г.О. Роль іноземних технологій в інвестиційно-інноваційній модернізації економіки: досвід Республіки Корея, уроки для України / Г.О. Бак, О.Б. Саліхова // Економіка та прогнозування. – 2015. – № 1. – С. 105–120. (Особистий внесок – виявлення особливостей державної політики щодо залучення іноземних технологій ТНК в процесі індустріалізації економіки Республіки Корея з метою застосування у розвитку промисловості України). (RePEc, PИHЦ, EconLit, Index Copernicus).

3. Бак Г.О. Вплив технологічних ресурсів ТНК на інноваційно-інвестиційні процеси промисловості України / Г.О. Бак, О.Б. Саліхова // Економіст. – 2014. – № 10. – С. 35–38. (Особистий внесок – власна інтерпретація поняття «технологічні ресурси ТНК», розробка показників, які впливають на інноваційні та інвестиційні процеси в Україні). (RePEc).

4. Бак Г.О. Лідерство транснаціональних корпорацій у світовому створенні інновацій / Г.О. Бак // Економічний часопис-XXI ст. – 2012. – Вип. 3–4. – С. 16–19.

5. Бак Г.О. Стратегії азійських країн з розбудови національної промисловості через залучення технологій ТНК / Г.О. Бак, О.Б. Саліхова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 3. – С. 30–40. (Особистий внесок – оцінка політики розбудови промисловості азійських економік через залучення технологій ТНК).

6. Бак Г.О. Іноземні технології як детермінанта інвестиційно-інноваційних процесів в Україні / Г.О. Бак, О.Б. Саліхова // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 2 (35). – С. 93–105. (Особистий внесок – визначення впливу іноземних технологій на економіку України протягом 1992–2013 рр.).

7. Бак Г.О. Значення транснаціональних корпорацій у міжнародному поділі праці / Г.О. Бак // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія “Міжнародні відносини”. – 2012. – Вип. № 20(245). – С. 140–147.

8. Бак Г.О. Детермінанти інноваційних антикризових стратегій транснаціональних корпорацій / Г.О. Бак // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 1. – С.18–25.

9. Бак Г.О. Українські корпорації в умовах глобалізації світового господарства: інституційно-генетичні особливості / Г.О. Бак // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2013. – № 12. – С. 201–209.

10. Бак Г.О. Державна підтримка транснаціональних корпорацій в умовах кризи / Г.О. Бак // Проблеми науки. – 2012. – № 12. – С. 7–13.

11. Бак Г.О. Механізм злиття та поглинання як спосіб захисту та розвитку компанії / Г.О. Бак // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Вип. 244 : у 9-ти т. – Т. III. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – С. 640–648.

12. Бак Г.О. Дослідження механізмів передачі технологій / Г.О. Бак // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: «Економічні аспекти розвитку держави: стан, проблеми, перспективи» (м. Хмельницький, 24–25 жовтня 2014 р.). – Хмельницький : Видавничий дім: «Гельветика», 2014. – С. 42–45.

13. Бак Г.О. Стратегії транснаціональних корпорацій в окремих секторах світової економіки / Г.О. Бак // Економічний і соціальний розвиток України XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез X ювілейної міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (Тернопіль, 21–23 лютого, 2013 р.) : у 2-х част. – Ч. I. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – С. 17–19.

14. Бак Г.О. Проблеми розвитку високотехнологічних галузей економіки України / Г.О. Бак // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10 квітня 2013 р.) – К. : «НАУ-друк», 2013. – С. 58–59.

15. Бак Г.О. Перспективи розвитку автомобільної промисловості у посткризовий період / Г.О. Бак // Розвиток економічних відносин суб'єктів господарювання у посткризовий період: прогнози і перспективи : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квітня 2012 р.). – К. : «Київський економічний науковий центр», 2012. – С. 100–102.

16. Бак Г.О. Інтернаціоналізація інноваційної діяльності транснаціональних корпорацій / Г.О. Бак // Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації : матер. III міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Дніпропетровськ, 17–18 лютого 2012 р.) : у 5-ти т. – Т. 4 : Міжнародна інвестиційно-інноваційна діяльність. – Дніпропетровськ : Біла К.О., 2012. – С.10–13.

17. Бак Г.О. Тенденції розвитку інноваційних стратегій ТНК / Г.О. Бак // Актуальні питання теорії та практики менеджменту : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Луганськ, 16–18 березня 2011 р.). – Луганськ : «ТОВ Віртуальна реальність», 2011. – С. 106–107.

18. Бак Г.О. Правові передумови інноваційного розвитку національної економіки / Г.О. Бак // Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід : зб. доповідей міжнар. конф. молодих учених та студентів (Тернопіль, 25–26 березня 2010 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 109–112.

19. Бак Г.О. Формування стратегії інноваційного розвитку підприємства / Г.О. Бак // Управління інноваційним процесам в Україні: проблеми, перспективи, ризики

: зб. тез доповідей III міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 травня 2010 р.) – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – С. 25–27.

АНОТАЦІЯ

Бак Г. О. Технологічні ресурси транснаціональних корпорацій як джерело інноваційно-інвестиційної модернізації економіки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Київ, 2015.

Визначено, що трансфер технологій ТНК відбувається переважно як прямі іноземні інвестиції, трансфер уречевлених технологій (засоби виробництва, готові та проміжні товари) і неуречевлених технологій (ліцензії, ноу-хау, патенти).

Проведено порівняльний аналіз технологічного розвитку Республіки Корея як взірця ефективної стратегії форсованої модернізації економіки із залученням іноземних технологій та України. Визначено, що стрімкого технологічного та економічного розвитку в Республіці Корея було досягнуто завдяки ефективно реалізованій економічній політиці уряду країни. Іноземні ж технології, уведені в Україну за різними каналами протягом 1992–2013 рр., не забезпечили нарощування промислового потенціалу країни через відсутність чіткої стратегії держави щодо застосування іноземних інвестицій у розбудову промислового потенціалу.

З метою ефективного залучення технологій ТНК уряд України має створити відповідні умови, розв'язавши для цього чотири блоки проблем щодо: 1) створення підґрунтя для залучення технологічних ресурсів ТНК; 2) інтеграції ресурсів ТНК у національні плани розвитку; 3) сприяння максимізації ефекту від залучення технологічних ресурсів ТНК; 4) мінімізації наслідків у результаті трансферу технологій ТНК. Запропоновано систему стимулів та вимог для ТНК, реалізація яких дозволить отримати максимальний ефект та мінімізувати ризики від трансферу технологій.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, трансфер технологій, технологічний розвиток України, інноваційно-інвестиційні процеси, нормативно-правове забезпечення, механізми державного регулювання.

АННОТАЦИЯ

Бак Г.А. Технологические ресурсы транснациональных корпораций как источник инновационно-инвестиционной модернизации экономики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Государственное учреждение «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины». – Киев, 2015.

Определено, что трансфер технологий ТНК осуществляется преимущественно путем прямых иностранных инвестиций, трансфера материальных технологий

(средств производства, готовых и промежуточных товаров) и нематериальных технологий (лицензий, ноу-хау, патентов).

Проведен сравнительный анализ технологического развития Республики Корея как образца эффективной стратегии форсированной модернизации экономики с привлечением иностранных технологий и Украины. Показано, что стремительное технологическое развитие было достигнуто благодаря эффективно реализованной экономической политике, проводимой правительством этой страны. Иностранные же технологии, поставленные в Украину по разным каналам в период с 1992 по 2013 гг., не обеспечили наращивание промышленного потенциала страны, не способствовали увеличению его эффективности из-за отсутствия четкой стратегии государства по привлечению иностранных инвестиций в развитие промышленного потенциала.

С целью эффективного привлечения технологий ТНК правительство Украины должно создать соответствующие условия, решив для этого четыре блока проблем относительно: 1) создания базиса для привлечения технологических ресурсов ТНК; 2) интеграции ресурсов ТНК в национальные планы развития; 3) содействия максимизации эффекта от привлечения технологических ресурсов ТНК; 4) минимизации последствий в результате трансфера технологий ТНК.

Предложена система стимулов и требований для ТНК, реализация которых позволит получить максимальный эффект и минимизировать риски в результате трансфера технологий. К требованиям относятся: 1) осуществление части ИиР с привлечением отечественных научных учреждений или специалистов; 2) создание сборочного производства с организацией на территории Украины производства промежуточных товаров; 3) сохранение за отечественными инвесторами доли акционерного капитала фирмы; 4) наём внутри страны определенного количества инженерно-технического персонала. К стимулам относятся: налоговые преференции на территориях со статусом «территории иностранных инвестиций»; субсидии для компаний с иностранным капиталом, реализующих проекты в приоритетных отраслях экономики, в частности, субсидий для возмещения затрат на организацию производства промежуточных товаров, улучшение человеческого капитала, приобретение в отечественных хозяйствующих субъектах средств производства и программного обеспечения, лизинговые платежи за оборудование, осуществление ИиР с участием украинских ученых.

Выполнение предложенных инициатив создаст основы для использования технологических ресурсов ТНК в качестве дополнительного источника модернизации экономики Украины.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, трансфер технологий, технологическое развитие Украины, инновационно-инвестиционные процессы, нормативно-правовое обеспечение, механизмы государственного регулирования.

ANNOTATION

Bak H.O. Technological resources of transnational corporations as a source of innovation and investment to modernize the economy of Ukraine. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – State Institution «Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine» – Kyiv, 2015.

The work points out that TNC technology transfer is done mainly as foreign direct investment, materialized technology transfer (means of production, finished products and intermediates) and non-material technology transfer (licenses, know-how, patents).

Technological development of Ukraine was analyzed and compared to that of the Republic of Korea as a model of an effective strategy of forced modernization of the economy with foreign technologies. The work states that rapid technological and economic development in the Republic of Korea was achieved due to effective economic policies implemented by its government. Foreign technologies introduced in Ukraine through various channels during 1992-2013 however failed to provide the growth of industrial potential of the country due to the lack of a clear state strategy on the use of foreign investment in the development of country's industrial potential.

To effectively attract TNC technology, Ukrainian government has to create appropriate conditions for solving the following four blocks of problems: 1) provide a framework for attracting multinationals' technological resources; 2) integrate TNC resources in national development plans; 3) maximize the effect of attracting multinationals' technological resources; 4) minimize the consequences of TNC technology transfer.

Keywords: transnational corporations, technology transfer, technological development of Ukraine, innovation and investment processes, regulatory support, mechanisms of state regulation.

Підписано до друку 09.03.2016 р.
Формат 84 × 108/32. Ризографія.
Ум. друк арк. 1,05. Обл.-вид. арк. 1,15
Наклад 125 прим. Замовлення №16.

Поліграфічна дільниця ДУ "Інститут економіки
та прогнозування НАН України"
вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011